

ספרי דאגדתא על אסתר - מדרש אבא גוריון (בובר) פרשה ג

[ג א] ד"א אחר הדברים האלה. הרהורי דברים היה שם, מי הרהר, ר' יהודה אומר המן הרהר, אמר הדא אסתר אין יהודאה היא, קרובתי היא מן אבי עשו דכתיב הלא אח עשו ליעקב (מלאכי א ב), ואין משאר עממין היא כל העממין קרובין אלו לאלו ראוי אני לטול פרוקופי מתחת ידה, ור' נחמיה אמר אחשורוש הרהר, אמר מרדכי זה אני חושב לו טובה והוא ישב כאן ומבקש לבנות בית המקדש, לבנותו אי אפשר, להחזירו אי אפשר, אלא הריני מגרה בו [את] המן ויהיה זה בונה וזה סותר, **וחכמים אומרים הקדוש ברוך הוא הרהר, אמר מרדכי זה צדיק גמור הוא אם נוטל פרוקופי יבא המן ויסגל ממון ויבא מרדכי ליטול ממנו ויבנה בית המקדש.**

ילקוט שמעוני אסתר רמז תתרנג

ויודע הדבר למרדכי וגו', רבי יהודה ורבי נחמיה, ר' יהודה אומר מזקנים אתבונן יעקב ברך את פרעה, יוסף לא גלה לו את חלומו, דניאל לא גלה לנבוכדנאצר, אף אנא אגיד לאסתר המלכה, דבר אחר למה אמר מרדכי לומר למלך אין כתיב בתורה לא תכרות ברית, אלא אמר מרדכי מוטב זה שיחיה שנתן לי רשות לבנות בית המקדש, דבר אחר מוטב זה שהוא מכירני שאם בא דבר לישראל אומר לו והוא עושה, דבר אחר שלא יאמר כל ימים שהוא נשוי בנות עו"א היה שמור ועכשיו שנשא בת ישראל מת, דבר אחר שלא יאמרו כל אותם הימים שהיו עו"א משמרים אותו היה שמור ועכשיו ששמרו מרדכי נהרג, לכך נאמר ויגד לאסתר המלכה, ולמה אמרה למלך בשם מרדכי, אמרה יודעת אני שהוא צדיק ואף על פי שלא היה מבקש הדבר מן הקדוש ברוך הוא והוא עושה, לכך נאמר ויבוקש הדבר וימצא, ויש אומרים שמעו בגתן ותרש שנאמר למלך והעבירו הנחש מן הקיתון וברא הקדוש ברוך הוא נחש בתוך הקיתון בשביל מרדכי, לכך נאמר ויבוקש הדבר וימצא, אין אומרים וימצא אלא לדבר האבוד ונמצא כענין שנאמר או מצא אבדה, דבר אחר קצף בגתן ותרש, אמרו העביר שני קלסנטרין ומושיב הברברי הזה:

+ג אחר הדברים האלה גדל, הרהורי דברים היו שם, [ומי הרהר], רבי יהודה אמר המן הרהר, אמר הדא אסתר אי יהודית היא קרובתי היא שנאמר הלא אח עשו ליעקב, אי משאר עממיה היא כל עממיה קריבין דין לדין ראוי לי ליטול פרוקופי מתחת ידה, רבי יהודה אמר אחשורוש הרהר, אמר מרדכי מבקש לבנות בית המקדש, לבנות אי אפשר, ולהחזירו אי אפשר אלא הריני מגרה בו את המן ויהא זה בונה וזה סותר, **וחכמים אומרים הקדוש ברוך הוא הרהר, יבא המן ויכנוס ויכין רשע וצדיק ילבש, ואח"כ יבא מרדכי ויטלה הימנו ויבנה בו בית המקדש,** דבר אחר אחר הדברים האלה גדל, בשלשה בניסן כתב המן להשמיד, בי"ז בניסן תלו את המן, אחר הדברים האלה גדל, א"ר עקיבא עד היכן גדלו עד עץ של חמשים אמה, שנאמר יעשו עץ גבוה חמשים אמה, מעל כ"ל עד דתחמיניה תלוי על חמשים אמה כ' עשרים ל' שלשים הרי חמשים, דבר אחר אחר הדברים האלה גדל, מאי אחר, אמר רבא אחר שברא הקדוש ברוך הוא רפואה למכה, דאמר ריש לקיש אין הקדוש ברוך הוא מכה את ישראל אא"כ בורא להם רפואה תחלה שנאמר כרפאי לישראל ונגלה עון אפרים, אבל עובדי אלילים אינו כן אלא מכה אותם ואחר כך בורא להם רפואה שנאמר ונגף ה' את מצרים נגוף ורפוא, דבר אחר גדל, למה גדלו, א"ר לוי למה הדבר דומה לגולייך שקלל בנו של מלך, אמר המלך אם אהרוג אותו הכל יאמרו גולייך הרג, עשה אותו ארטיגנוס ואחר כך עשה אותו הגמון ואחר כך אמר טלו את ראשו, כך אמר הקדוש ברוך הוא אלו נהרג המן כשירד לבטל בנין ביהמ"ק מי יודע שהיה פיגן לכך נתגדל שידעו הכל, לכך נאמר בפרוח רשעים כמו עשב: וישם את כסאו, עשה לו בימה למעלה מבימתו ושמו אותו ראש על כל השרים, אשר בשער המלך אלו הדיינים שנאמר ועלתה יבמתו השערה, וישם את כסאו, משל לאדם שהיה לו

סייחה וחמורה וחזירה והיה נותן לחמורה ולסייחה במדה ולחזירה שלא במדה, אמר סייחה לחמורה אנו שאנו עושים מלאכת בעל הבית נתן לנו במדה ולחזירה שאינה עושה כלום נותן שלא במדה, אמר לה חמורה לסייחה תבא השעה ותראה, כיון שבא קלניא שלהם נטלו החזירה ונחרוה, לכך נאמר בתחלה גדל ולבסוף ויתלו את המן, וכן סופן של עובדי אלילים שנאמר ואויבי ה' כיקר כרים בתחלה, ואחר כך כלו בעשן כלו:

מדרש תנחומה בשלח כח

אָבֵל דָּוָד וּמְרֻדְכֵי נִתְּן לָהֶם רִמְזוּ וְחָשׂוּ. דָּוָד אָמַר: גַּם אֶת הָאָרִי גַם הִדּוּב הִכָּה עֲבָדְךָ וְגו'. (ש"א יז, לו). מְרֻדְכֵי, וּבְכָל יוֹם וְיוֹם מְרֻדְכֵי מִתְהַלֵּךְ לִפְנֵי חֶצֶר בֵּית הַנְּשִׁים וְגו' (אסתר ב, יא). אָמַר, אָפְשָׁר לְצַדִּיקָתוֹ זֶה שֶׁתִּנְשָׂא לְעַרְל. אֵלֶּא שְׁעֵתִיד דָּבָר גָּדוֹל לְהִיּוֹת עַל יִשְׂרָאֵל, שְׁעֵתִידִין לְהַנְצִיל עַל יְדִיהָ.

אור חדש למהר"ל על פרק ג

אחר הדברים האלה (אסתר ג, א) נראה פירושו לפי פשוטו אחר שהיה מגדל אחשוורוש את אסתר למלכה וכן מרדכי ג"כ היושב בשער המלך ומרדכי ואסתר מתנגדים להמן והמתנגדים זה לזה יש להם השווי בגדול כי אין הקטן נחשב מתנגד לגדול כי אינם בערך א' וביחוס אחד ולכך הגדיל המן ג"כ כמו שאסתר המלכה שהוא הפך המן היתה על כל השרים ולכן מיד התחילו לגרות זה בזה ורצה המן לשלוט על מרדכי ואסתר ועל כל היהודים כי אחשוורוש הוא שייך לשניהם וא"א שיעמדו ההפכים יחד ותכף ומיד התחיל המן ורצה לאבד את מרדכי כי זה ענין ההפכים כך יראה לפרש פשט הכתוב ומ"ש (שם) וישם את כסאו מעל כל השרים דבר זה יתבאר עוד ובגמרא (מגילה יג, ב) מאי אחר הדברים אמר רבא אחר שברא הקדוש ברוך הוא רפואה למכה כי אין הקדוש ברוך הוא מכה את ישראל א"כ בורא להם רפואה בתחלה שנאמר (הושע ז, א) כרפאי את ישראל ונגלה עון אפרים, אבל לא"ה אינו כך מכה אותם ואח"כ בורא רפואה להם שנאמר (ישעיה יט, כב) ונגף ה' את מצרים נגף ורפוא ע"כ, וביאור זה כי אצל ישראל אם אין רפואה לא היה הש"י מכה אותם כי אין מכלה ישראל ואי אפשר שתהיה המכה בהם לעולם רק שיש רפואה להם לפיכך הרפואה היא סבה אל המכה ואם אין רפואה לא היתה המכה ומפני כי הדבר שהיא סבה לדבר היא קודם לדבר שהוא סבה לו ולכך הרפואה קודמת אבל אצל האומות אין הרפואה סבה למכה ואדרבה המכה סבה לרפואה ונמשך הרפואה אל המכה ולכך המכה קודמת. ובמדרש (אסתר רבה ז, ד) אחר הדברים האלה גדל הרהורי דברים היו שם ר' יהודה אומר המן הרהר, אמר אם אסתר יהודית היא קרובתי היא שנאמר (מלאכי א, ב) הלא אח עשו ליעקב אם משאר עממים היא של עממיא קריבין דין לדין ראוי לי ליטול פרקופי תחת ידה, ר' יהודה אמר אחשוורוש הרהר אמר מרדכי מבקש לבנות בית המקדש לבנות אי אפשר ולהחזירו א"א אלא הריני מגרה בו את המן ויהא זה בונה וזה סותר, וחכמים אומרים הקדוש ברוך הוא הרהר יבוא המן ויכנוס ויכין רשע וצדיק ילבש ואח"כ יבוא מרדכי ויטול ממנו ויבנה בו בית המקדש, וביאר זה כי לכך כתיב אחר הדברים שגדולת המן תלוי כמ"ש לפני זה שכתוב כי אסתר ומרדכי גדלם המלך וידוע כי מרדכי והמן משורש א' יצאו ולפיכך נחשב כי הגדולה שבא לא' ראוי גם כן לשני ודבר זה בוודאי כך היא כי אם באה הגדולה לאחד ראוי ג"כ לשני שהרי משורש אחד יצאו אבל בסוף האחד הוא נוטל מן השני כמו שהיה כאן שהיה המן רוצה לבטל גדולת מרדכי ולבסוף היו מרדכי ואסתר מכלין אותו רק כי בתחלה כאשר האחד גדול ג"כ השני גדול אבל בסוף א"א שיעמדו יחד וזה כי מתחלה קודם שיגיעו אל תכלית גדולתם יש לתלות גדולתם במה שהם משותפים והרי המן שהוא מזרע עשו יש לו שיתוף אל מרדכי כי שניהם מזרע יעקב ויעקב ועשיו הם אחים אבל בסוף כאשר הגיעו אל תכלית גדולתם שהי' גדולתם בשלימות אז האחד הוא בטול השני כי כאשר הגדולה לשניהם אז יש לכל

אחד חלק גדולה בלבד וזה אינו גדולה בשלימות וכאשר מגיע אל תכלית גדולתם אז הוא רוצה בהכל ולפיכך מתחילה כאשר גדל את אסתר ומרדכי גדל ג"כ את המן ולכך כתיב (אסתר שם) אחר הדברים גדל המלך וגו' אבל בסוף גדולתם הא' הוא בטול השני כי הגדולה בשלימות אינה חלק רק הכל ולפיכך כאשר היה גדולת מרדכי ואסתר אצל אחשורוש גדל את המן ג"כ ואח"כ אין להמן רק חלק ולכך המן היה רוצה בהכל ולבטל את מרדכי ולבסוף אסתר ומרדכי בטלו את המן ודבר זה עניין מופלג בחכמה כי מתחלה כאשר היו מרדכי ואסתר מקבלים גדולה מן אחשורוש דבר זו היה ג"כ סבה להמן שגם הוא מזרעו של עשיו אחיו של יעקב מקבל גדולה וכאשר הגיעו אל תכלית שלימות הגדולה שלהם היה הא' בטול לשני כי הגדולה היא בשלימות הוא בטול לשני כי הגדולה שהיא בשלימות הוא הכל ואינו חלק וכאשר הוא לשנים יש לכל אחד חלק ולא הכל לכך כל אחד רוצה לבטל השני ואידך סבר כי אחשורוש הרהר כי מאחר שאחשורוש גדל את מרדכי ודבר זה סבה שיהיה נבנה בית המקדש ואחשורוש הוא רשע ואין לו דבר הזה ולכך גדל גם כן המן שהוא כנגדו שיהיה הא' ביטול השני וחכמים אומרים כי פירושו כאשר היה מרדכי יושב בשער המלך וראוי לבנות ב"ה בשביל זה וכדי שיצא לפעל דבר זה גדל המלך את המן ויהיה מאסף עושר גדול ויקח מרדכי את הכל ויהיה נבנה ב"ה ודוקא עושר המן היה ראוי לזה מטעם אשר אמרנו למעלה כי הרשעים יותר מוכנים לעושר והצדיק בולע את הרשע ואת עושרו ולפיכך כתיב אחר הדברים האלה גו' והבן הדברים האלה מאד ונראה שאין צריך לפרש כי מרדכי אסף עושר ממש ומזה נבנה ב"ה רק כאשר ראוי למרדכי העושר ומכח הכנה הזאת שראוי מרדכי לעושר נבנה ב"ה על פנים בנין ב"ה צריך לעושר ועל ידי מרדכי היה העושר מגיע אל ישראל כאשר מרדכי היה מכלה את המן וזרעו אשר הם מוכנים לאסף העושר כי העושר שהביא לבית המקדש כאלו היה של מרדכי מפני שהוא בפרט מוכן לעושר כאשר לקח עושרו של המן.

אור חדש למהר"ל על פרק ב

אבל דוד נרמז וחש, גם את הארי גם הדוב וכו' (שמואל א, יז, לו) אמר דוד וכי מה אני ספין שהכתי חיות רעות אלו אלא אמר שמא דבר עתיד ליארע את ישראל והן עתידים לינצל ע"י מרדכי, ובכל יום ויום מתהלך (אסתר ב, יא) **אמר אפשר שצדקת זו תנשא לערל הזה אלא לדבר גדול הוא שע"י ינצלו את ישראל ע"כ,**